

Grzegorz Jacek Brzustowicz

Czesi w Brandenburgii : dwa wywody genealogiczne czeskiej szlachty z XVII wieku

Nadwarciański Rocznik Historyczno-Archiwalny nr 18, 91-104

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Grzegorz Jacek Brzustowicz
Granowo

Czesi w Brandenburgii. Dwa wywody genealogiczne czeskiej szlachty z XVII wieku

W Archiwum Państwowym w Poznaniu przechowywany jest obszerny zbiór archiwaliów do dziejów braci czeskich. W zbiorach tych znajdują się między innymi dwa niewielkie objętościowo wywody genealogiczne przedstawicieli czeskiej szlachty, potomków ekskulantów, czyli emigrantów z czasów wojny trzydziestoletniej. Jeden z wywodów sporządzono w formie opisowej, a drugi jako wykres genealogiczny sięgający do czwartego pokolenia wstecz¹. Obydwa wywody, zarówno rodziny Skrbenskich z Hřiste, jak Šaroveców z Šarova², łączy początek, nawiązujący do drugiego powstania antyhabsburskiego w latach 1626–1627, jak i spokrewnienia się rodów w pierwszej połowie XVII wieku poprzez związek małżeński. Obydwa rody po wyemigrowaniu z Moraw osiadły w Marchii Brandenburskiej, wchodząc w skład warstwy szlacheckiej tego obszaru.

Czescy emigranci

Po bitwie pod Białą Górą (8 listopada 1620 r.) zwycięstwo w powstaniu czeskim przypadło stronie cesarskiej. Cesarz Ferdynand II przystąpił do restytucji katolicyzmu w Czechach. W 1624 roku ukazał się edykt cesarski wypędzający niekatolickich księży. Po klęsce drugiego powstania, tym razem na Morawach i na Śląsku w latach 1626–1627, nakazano (31 lipca 1627) całej szlachcie czeskiej przyjąć katolicyzm w ciągu sześciu miesięcy lub opuścić granice ojczyzny. Te wydarzenia wywołały ogromną falę emigracji do krajów sąsiednich i za ocean. W Polsce osiadło kilka tysięcy Czechów. Głównym centrum emigracyjnym w Polsce stało się Leszno, w którym w 1627 i 1628 roku osiadły cztery grupy Czechów. Większość z nich pojawiła się tutaj z całymi rodzinami³. Jak wynika z przedstawionych poniżej dwóch

-
- 1 Archiwum Państwowe w Poznaniu (dalej: APP), Akta Braci Czeskich (dalej: ABCz), nr 2626: *Ta-blica genealogiczna Skrbenskich z Czech*, s. 1. W tym samym zespole zachowały się wydatki barona Skrbenskiego na biednych z lat 1724–1728 (APP, ABCz, nr 1950).
 - 2 APP, ABCz, nr 2625: Informacja o rodzinie von Scharowetzów z Brandenburgii, pochodzenia czeskiego, s. 1-4.
 - 3 J. Śliziński, *Z działalności literackiej braci czeskich w Polsce (XVI-XVIII w.)*, Wrocław 1959, s. 108; J. Dworzaczkowa, *Bracia czescy w Wielkopolsce w XVI i XVII wieku*, Warszawa 1997, s. 113; H. Gmiterek, *Włodawa jako miejsce azylu części pobiałogórskiej emigracji czeskiej*, w: *Polacy w Czechach, czesi w Polsce X-XVIII wiek*, red. H. Gmiterek, W. Iwańczak, Lublin 2004, s. 113-114.

rodowodów, szlachta czeska przenikała przez Wielkopolskę do Brandenburgii i tutaj z biegiem czasu asymilowała się ze szlachtą niemiecką.

Scharovetzowie

Przedstawiciele rodu von Scharowetz odnotowano w Brandenburgii w końcu XVII wieku. Krzysztof Welle Scharowetz von Scharowa zakupił w 1683 roku Torzym (Sternberg) od F. E. von Winninga. Od najstarszego z trzech synów Krzysztofa von Scharowetza, w 1713 roku pana na Bobrówku (Biberteich) i 1/3 Prześlic (Schönwalde)⁴ w powiecie torzymskim (Kreis Sternberg), pochodzili Scharowetzowie zamieszkujący w okolicach Torzymia, Krosna Odrzańskiego (1775) i w Prusach, odznaczający się w armii pruskiej podczas wojen napoleońskich w latach 1813–1815⁵. Nie interesują nas jednak losy późniejsze rodu, lecz wspomniane wywody genealogiczne, ponieważ naświetlają mniej znaną przeszłość, a przede wszystkim okoliczności przybycia do Brandenburgii.

Wspomniany tutaj Krzysztof i Krzysztof Welle, jest tożsamy z Krzysztofem Walterem Starszym Scharowetzem, przedstawiającym swój wywód genealogiczny zatytułowany „Informacja o rodzie panów von Scharowetz”. Niestety nie posiadamy informacji, kiedy szlachcic sporządził ów dokument. Przypuszczać wolno, iż na długo przed 1713 rokiem. Najprawdopodobniej jeszcze w końcu XVII wieku, co mogło być związane z nabyciem dóbr w Brandenburgii w 1683 roku. Przy prezentacji przodków szlachcic przyjął metodę, która pozwalała udowodnić pokrewieństwo jego rodu z wieloma znanymi postaciami z XVII wieku i cofnąć się o kilka pokoleń wstecz, zarówno w linii „po mieczu” jak i „po kądzieli”. Na wstępie wywodu Krzysztof Walter tłumaczył motywy wykonania tego dokumentu:

Moim synom i córkom pozostawiam, zarówno dla informacji, jak dla wykazania pochodzenia rodu mojego i rodu ich pani matki, jak i z potrzeby wykazania ich genealogii, ukazuję z jakimi szlacheckimi domami i słynnymi rodami nasz dom jest skoligacony i zaprzyjaźniony⁶.

Dalej znajdujemy informacje biograficzne autora wywodu:

Ja Krzysztof Walter (*Christoff Walter*) Starszy Scharowetz z Scharowa na Sternbergu w Marchii Brandenburskiej, były starosta księcia na Opawie i Karniowie (*Troppau und Jägerndorff*), najwyższy pisarz krajowy Księstwa Opawskiego, urodziłem się 13 lipca 1626 roku w Margrabstwie Morawskim (*Mährau*), na oddalonym o dwie mile od stolicy Ołomuniec (*Olmütz*) zamku i majątku Płyn, który to majątek wraz z wieloma innymi mój ród przez 350 lat, jak to wskazują istniejące listy królewskie datowane w austriackim Weissenburgu, miał w samodzielnym posiadaniu aż do roku 1629⁷.

4 W Prześlicach w XVIII wieku jedną z czterech siedzib szlacheckich posiadali *die Scharawetz v. Scharowa*. H. E. Kubach, *Die Kunstdenkmäler des Kreises Oststernberg*, Stuttgart 1984, s. 177.

5 G. A. v. Mülverstedt, *Der abgestorbene Adel der Provinz und Mark Brandenburg*, Nürnberg 1880, s. 80.

6 APP, ABCz, nr 2625, s. 1.

7 APP, ABCz, nr 2625, s. 1.

Information von dem Grafen
Leopold von Scharowetz

Meiner hinterbliebenen Väter und Väter, so
viel wegen meines, als auf ihrer gemeinsamen
Grafenschaft, vermöge welcher Sie mich mit
recht für vornehmen Herrn von dem höchsten
Grafenstande eines Landes colligiert und befreit,
das seine, davor und danach, sondern auf im
fall der Not Ihre Genealogie aufzuweisen können.

Als Bischof Malin der Ältere Scharowetz von
Scharow und Starnberg in der Ehe Brandenburg,
des Herzogen zu Troppau und Ingerndorff gemeinsamer
Kast und Oberster Land-Verwalter des Herzogtums
Troppau, bin geboren d. 19. July 1626. in Margraf
Helm Meßau, auf dem Jurey Malin von der
Fürstenthum Olmütz gelegenen Pflanz und gute Pflanz.
Wahrscheinlich ist nicht anders sondern meinen Grafenstand
über 350 Jahr, von solchem die vornehmste Königl.
Joh. Georg I. Kaiserinburg und ohne datierte Briefe
davor, in unveränderlicher Possession, bis ad annum
1629. geschehen haben. Nachdem aber die un-
glückselige so genannte Rebellion, von wegen der
evangelischen Religion in den böhmischen Ländern 1680
ist angefangen, und die persecution überhand
genommen, ist solches Gut nicht ganzem Vermögen
meinem Väter in Gott erfinden Herrn Vater eine
illa causa als den Gänzen von den und einem
Italiener Antoni Mirati von 14000 fl. da ab das
über 42000 fl. verkauft worden, verkauft und
verkauft und den meine Linde Leben im Obstand

Podaną tutaj informację, która cofa początki rodu Šarovec do końca XIII wieku, nie potwierdzają inne źródła. Rodzina rycerska Šarovec z Šarowa znana jest na Morawach i w Czechach dopiero od XIV wieku. W 1360 roku wspomniano braci Oneša, Wojciecha i Vlka z Šarova⁸. W 1371 roku Stach z Šarowa zakupił dwór Zakřov⁹. W 1406 roku dwór w Šarowach posiadał Oneš. Ze swym bratem Čenkiem wspomniany w 1414 roku. Ci sami Šarovcovie z Šarowa stali po stronie obozu taborytów, za co utracili rodowy zamek na rzecz Zygmunta Luksemburga w 1421 roku¹⁰. Rodzina posiadała w herbie w błękitnej tarczy złotą krokiew i takąż nad koroną w klejnocie ponad hełmem¹¹.

Z linii czeskiej Jan, Čenek i Vanek Šarovcovie w polskiej i krzyżackiej służbie brali udział w wojnie trzynastoletniej w drugiej połowie XV wieku. Według jednych, linia czeska wymarła w końcu XV wieku na Zygmuncie Šarovec z Šarowa, posiadającym Slatinany i Rabštejnek, według innych – dopiero w 1626 roku na Janie Šarovec z Šarowa, radcy i najwyższym burgrabim.

W 1533 roku Jiřík Šarovec w Šarovie zbudował zamek i lokował miasteczko. Przedstawiciele tego rodu żyli na Morawach do czasów powstania antyhabsburskiego. Ale kroniki wspominają, że znani jeszcze w 1620, wymarli nagle w połowie XVII wieku. W XVIII wieku żyli jeszcze na Opawszczyźnie i w Prusach¹². Pruska linia Šaroveców to kontynuacja brandenburskich przodków, o których dowiadujemy się z interesującego nas rodowodu.

W dalszej części wywodu genealogicznego wspomniano nie tylko rodzeństwo i żonę Krzysztofa Waltera, ale także przyczyny utracenia przez rodzinę Scharowetz rodowych majątków w Czechach oraz o kolejnych etapach ich migracji:

Kiedy jednak rozpoczęła się w 1618 roku, w krajach będących pod władzą cesarza, tak zwana nieszczęsna rebelia i z powodu prześladowania prawdziwej religii wzmogły się prześladowania, majątek ten i całe posiadłości zostały przez szczęśliwie w Panu Bogu spoczywającego pana ojca, sprzedane pewnemu Włochowi nazwiskiem Antoni Minetti (*Minati*)¹³ za 14.000 florenów, chociaż były warte ponad 42.000 florenów.

8 L. Hosak, *Historicky mistopis země Moravsko, Slezsko*, Praha 2004, s. 372.

9 *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, T. II: *Severní Morava*, red. F. Špurný, Praha 1983, s. 283.

10 L. Hosak, *Historicky mistopis*, dz. cyt., s. 372.

11 M. Mysliveček, *Erbovník aneb kniha o znacích i osudech rodu zjících v Čechách a na Moravě podle starých pramenů a nových ne vždy věrných svědectví*, Praha 1993, s. 54.

12 J. Sinapio, *Schlesischer Curiositäten erste Vorstellung, darinnen die ansehnlichen Geschlechter des Schlesischen Adels mit erzählung des ursprungs, der Wappen, Genealogien, der qualificirtesten Cavalieri*, Leipzig 1720, Bd. I, s. 808; M. Mysliveček, *Erbovník*, dz. cyt., s. 59; J. Halada, *Lexikon české šlechty. Erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti*, Praha 1999, s. 545-546; J. Teplý, *Feudální pozemková dráha v předhisitckém chrudimsku*, Pardubice 1997.

13 Ród wywodził się z Mediolanu. W początkach XVII wieku zamieszkiwali w Pradze. Do stanu szlacheckiego podniesieni w 1717 roku. M. Mysliveček, *Erbovník aneb kniha o znacích i osudech rodu zjících v Čechách a na Moravě podle starých pramenů a nových ne vždy věrných svědectví*, Tom 2, Praha 1997, s. 107.

Takoż musieli moi kochani rodzice, we wspomnianym wyżej roku 1629, pójść na smutne wygnanie i udali się do położonego w Królestwie Węgier i należącego do księcia Rakoczego (*Rakoci*) miasteczka Lednice (*Lednitz*), a więc przebywali tam i żyli w największej biedzie, aż do roku 1640, w którym to roku mój pan ojciec został zabrany z tego świata przez błogosławioną śmierć, pozostawiając po sobie trzech synów, o imionach Jan, Jakub, Waclaw (*Hans, Jacob, Wentzel*), którzy to obaj po śmierci pana ojca stali się zwoleńnikami papieża i trzeciego, mnie Krzysztofa Waltera (*Christof Walter*), jak również córkę, o imieniu Anna Maria. Moja żona nazywała się Christina Exuliana Bergeria von Berg, z którą wstąpiłem w świąty związek małżeński 13 stycznia 1656 roku¹⁴.

Wywód przodków z linii Scharowetzów:

Mój pan ojciec był to Henning Scharowetz (*Henninges Scharowetz*) z Scharowa¹⁵ na Płynie¹⁶, Idetie i Hartinkow¹⁷. Moja pani matka Anna Odkolek (*Odkolkin*) von Angsol. Mojego pana ojca ojciec, a więc mój dziadek - Wilhelm Scharowetz z Scharowa na Płynie. Jego żona, moja babka Marianna Martinkowskin von Rosetin. Dziadka ojciec Jerzy (*George*) Scharowetz z Scharowa (pan) na zamku Schildberg Płyn, Zdetin, Hluchow, Strachihow, Hradisko Gilowitiz i Sugdal. Jego żona Anna Freyen z Kunštatu, dziadka ojca ojciec Jakub (*Jacob*) Scharowetz z Scharowa, pan na Krumbsien, Burg, Bresolug (*Bresolug lub Bresolny*) i Płynie, cesarski starosta i najwyższy ziemski i nadworny marszałek (*Land-Hoffe Meister*) w Margrabstwie Morawskim (*Mähren*). Jego żona Rosina hrabina von Wallenstein, rodzona siostra księcia Frydlandu (*Friedland*)¹⁸ i bliska przyjaciółka księcia Siedmiogrodu¹⁹, zgodnie z udzielonymi powołaniami królewskimi.

14 APP, ABCz, nr 2625, s. 1-2.

15 Z opisu wynika, iż wspomniany tutaj „Henning” to Hynek, któremu w latach 1618–1620, za udział w powstaniu czeskim skonfiskowano majątek. Tenże postanowił potem poprosić o łaskę i chyba ją otrzymał, skoro w 1628 roku był komisarzem katolickiego kardynała Ditrichstejna. Dopiero za udział w drugim powstaniu (1626–1627) utracił rodowe dobra i według dotychczas znanych źródeł „w 1630 roku uciekł do Słowacji”. Zajęty przez urzędników cesarskich zamek Pteni (*Płyn*) zakupił początkowo Jakub Nadelkovski, a w 1631 roku za 14.000 morawskich talarów pułkownik Antonin Miniatti Campoli (*Hrady, zamky a tvrže v Cechach* dz. cyt., s. 195).

16 Pteni, zamek na Morawach, oddalony o 12 km od Prostějova. Miejsowość kapituły ołomunieckiej w 1131 roku. W 1499 roku zamek z wioskami Bernov i Krumsin, otrzymał Jakub z Šarova, najwyższy hofmistrz margrabstwa morawskiego, który posiadał już od około 1490 roku w zastawie zamek Blansko, a potem dwór Krumsin. Po Jakubie majątek przejął syn Jiří Šarovec (1526), a potem tegoż synowie: Waclaw i Jan z małżonką Anną Valkounova z Adlaru (†1571). Waclaw sprzedał w 1527 roku Krumsin i z (kolejnym) bratem Jerzym, przeniósł się do dworu w Pteni. W latach 1547-1577 zamieszkiwali tutaj synowie Jerzego – Jan i Vaclaw, a w 1580 roku synowie Jana – Jirik, Wilhelm, Jakub i Waclaw. W 1619 roku Pteni posiadał Hynek Šarovec z małżonką (od 1628) Anną Odkolek. *Hrady, zamky a tvrže* dz. cyt., T. II, s. 195-196; L. Hosak, *Historický mistopis*, dz. cyt., s. 524.

17 Jeszcze w 1625 roku wspomina się w Hartinkovie Hynka Šaroveca. L. Hosak, *Historický mistopis*, dz. cyt., s. 553.

18 Albrecht von Wallenstein (†1634). Przedstawiciel szlachty czeskiej z rodu Valdštejnów, który należał do największych wodzów armii cesarskiej w czasach wojny trzydziestoletniej.

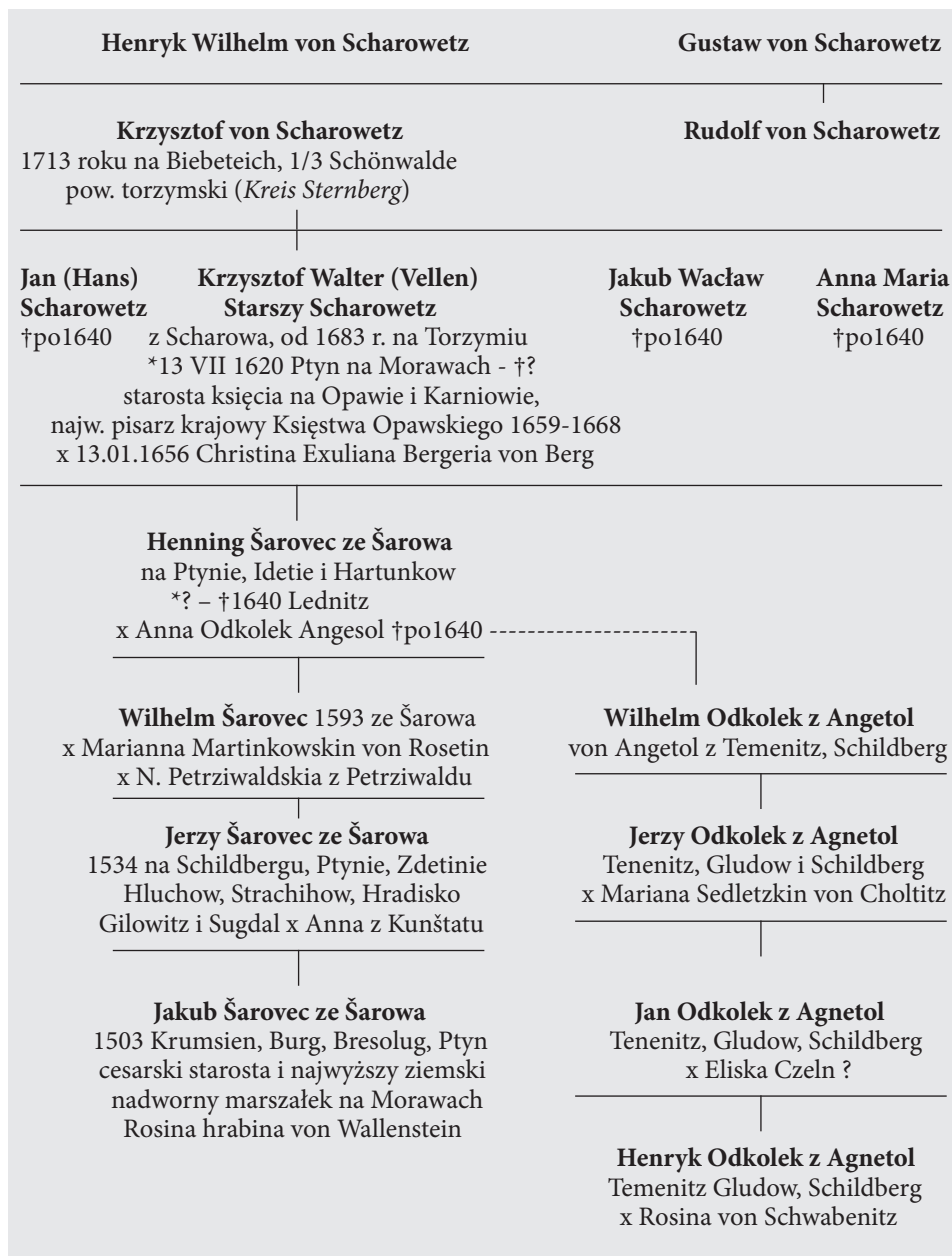
19 Gábor Bethlen (*1580 – †25 XI 1629), książę siedmiogrodzki od 1613 roku. W czasie wojny trzydziestoletniej, jako wyznawca kalwinizmu, otwarcie wystąpił przeciwko Habsburgom i w 1619 roku sprzymierzył się z Czechami oraz wystąpił zbrojnie przeciwko cesarzowi Ferdynandowi II. Zajął północne Węgry i oblegał Wiedeń do pojawienia się na Węgrzech lisowczyków. Latem 1620 roku sejm obwołał go królem Węgier, ale Bethlen nie zdecydował się na koronację. W 1621 roku rzekł się pretensji do tronu węgierskiego, w zamian za przyznane w traktacie pokojowym zawartym 1622 w Nikolsburgu, wschodnią część Słowacji, księstwo opolskie i raciborskie. Jeszcze dwukrotnie wy-

Mojej pani matki ojciec był to Wilhelm Odkolek (*Odkolk*) von Angetol z Temenitz i Schildberg. Jego żona Petrziwaldskin von Petrziwald. Jego pan ojciec Jerzy (*George*) Odkolek z Tenenitz, Gludow i Schildberg. Jego żona Mariana Sedletzkin von Choltitz, jego pan ojciec Hans Odkolek z Tenenitz, Gludow, Schildberg. Jego żona Elischke z domu Czeln (?). Jego pan ojciec Henrich Odkolek von Angetol z Temenitz Gludow, Schildberg. Jego żona Rosina von Schwabenitz. I to jest mój ród po panu ojcu i pani matce²⁰.

Podane tutaj informacje oraz pochodzące z innych źródeł możemy przedstawić za pomocą wykresu genealogicznego, sięgając w przypadku rodu Šarovec z Šarowa do pierwszej połowy XVI wieku:

stępował przeciwko Ferdynandowi II, za każdym razem zawierał pokoje (1624 i 1626). W 1627 roku prowadził rokowania, m.in. z Gustawem II Adolfem w sprawie objęcia tronu polskiego. Okres jego rządów jest uważany za „złoty wiek” Siedmiogrodu. miał od 1626 roku za żonę Katarzynę córkę elektora brandenburskiego Jana Zygmunta (†1644), będącą w latach 1629–1630 księżną siedmiogrodzką (S. Janicka, *Księżę Siedmiogrodu w Gorzowie. Glosa do pewnego rysunku*, „Nadwarciański Rocznik Historyczno-Archiwalny”, 1998 nr 5, s. 206; teźe, *Jak Gorzów gościł księcia Siedmiogrodu*, „Ziemia Gorzowska”, 2000, nr 24, s. 26-27. Małżeństwo było przypieczętowaniem sojuszu politycznego w rozgrywającej się wojnie. W lutym 1626 roku do Marchii wkroczyły wojska Ernesta von Mansfelda, zwerbowane w Danii, Anglii i we Francji. Armia skierowała się na południe na terytorium Marchii, gdzie doszło do połączenia sił z wojskami Gabora Bethlena. Wkrótce po ślubie księżę siedmiogrodzki nadesłał protestantom swe wojska. Do decydującej bitwy doszło 25 kwietnia (nowego stylu) 1626 roku na moście w Dessau (G. J. Brzustowicz, *Bitwa pod Granowem 1627*, Choszczno 2007, s. 67-68).

20 APP, ABCz, nr 2625, s. 2.

Prześledźmy teraz ród mojej żony. Ona to nazywała się Christina Exuliana z domu Bergeria von Berg, z którą wstąpiłem na wygnaniu w związek małżeński w roku 1656, 13 stycznia, w majątku Bludowitz. Jej panem ojcem był Hans Chri-stof Berger von Berg pan na Herlitz i Wahantitz, świętej pamięci Friderica króla

czeskiego²¹ były starosta i naczelny prezydent nad wszystkimi dobrami skarbu w królestwie Czech i Margrabstwie Moraw. Jego żoną była Judyta Skrbenska z Hřiste (*Judith Skrbenskin von Hrzistie*). Jego pan ojciec Adam Berger von Berg (pan) na Busow i Wahantitz. Jego żona Anna Frein Sadowskin von Stupna. Jego pan ojciec (?) starosta Berger von Berg (pan) na Bansow, Wahantitz. Jego żona Anna Freiin von Grossdorff²².

Christina Exuliana z domu Bergeria von Berg
x 13 I 1656 Krzysztof Walter (Vellen) Starszy Scharowetz

Hans Christof Berger von Berg x **Judyta Skrbenska z Hřiste**
na Herlitz i Wahantitz, starosta
kr. Czeskiego Fryderyka V

Adam Berger von Berg
na Busow i Wahantitz
x Anna Sadowskin von Stupna

N. Berger von Berg
na Bansow, Wahantitz
x Anna von Grossdorff

Jarosław Skrbenski z Hřiste
Fulneck, Schönów Gross Luntgendorff
Gotsdorff, Gross Peterswald, Ratimow
marsz. krajowy Księstwa Cieszyńskiego
x Małgorzata Sedletzka z Choltitz

Jan Skrbenski z Hřiste
wicesędzia ziemski w margrab. Moraw
x Eliska z Petrzwaldu

Henryk Skrbenski z Hřiste
x Anna z Kostetelca

Jarosław Skrbenski z Hřiste
x Zofia Pritwitz

21 Fryderyk V palatyn reński, przywódca obozu protestanckiego w pierwszym, czeskim okresie wojny trzydziestoletniej. Wybrany przez Czechów królem Czech w 1619 roku. Po klęsce powstania czeskiego po bitwie na Białej Górze w 1620 roku uciekł do swego Palatynatu, który utracił.

22 APP, ABCz, nr 2625, s. 3.

Wywód przodków z linii żony Krzysztofa Waltera Scharowetza:

Mojej ukochanej pani żony matki panem ojcem był Jaroslaus Skrbenski pan z Hřiste (*Herstic*) na zamku Fulneck, Schönow Gross Luntgendorff, Gotsdorff, Gross Peterswald, Ratimow, marszałek krajowy Księstwa Cieszyńskiego (*Teschen*). Jego żona Małgorzata Freiin Sedletzkin von Choltitz. Jego pan ojciec Jan Skrbensky z Hriste (*Hanss Skrbensky von Arzischel lub Hrzistic*) z Skrben wicesędzia ziemski w margrabstwie Moraw. Jego żona Elischkę von Petriwald. Jego pan ojciec Hindrich Skrbenski von (*Arzischmal lub Arzistik lub Hrzistic*) (pan) na Swarowo, jego żona pani Anna Freiin von Kosteletz (*Koskeletz*). Jego pan ojciec Jaroslaus Skrbenski von Hrzistic (pan) na Unlitzko, jego żona Sophie von Priwitz (*Priwitz*)²³.

Skrbensky

Rodzina Skrbensky z Hřište bliżej jest znana od końca XV wieku²⁴. W początkach XVII wieku posiadała swoje majątki na pograniczu śląsko-morawskim. Dewizą herbową rodu było zawołanie: *Czynię dobrze, nikogo się nie lękam* (*Čině dobře, nikogo se nebojím*)²⁵.

Zachował się wywód genealogiczny ukazujący pokrewieństwo Skrbenskych z innymi rodzinami do czwartego pokolenia wstecz. Układ przypomina wywód, jaki przeprowadzano w celu udowodnienia pochodzenia szlacheckiego, kiedy wykazywano szlacheckich przodków po mieczu i po kądzieli. Wykres nie posiada żadnych danych chronologicznych, nawet w odniesieniu do przodków wspomnianego czeskiego szlachcica²⁶. Zatem w celu bliższego zapoznania się z rodowodem, zmuszeni jesteśmy do odszukania informacji z innych źródeł. Nie będziemy przedstawiać całej genealogii rodu, a skupimy się podobnie jak wykres, głównie na przedstawionych tutaj przodkach.

Najstarszy z wykazanych przodków w genealogii to **Jan I Skrbensky z Hřište i Skrbena** na Morawach, w 1531 roku ożeniony z Elišką z Petřvaldu, córką Hanusza i Aleny Pražmy z Bilkova. Wśród ich dzieci były dwie córki (Alena i Alžbeta) oraz czterej synowie (Jan, Jaroslav, Petr i Vaclav). Spośród tych synów jedynie dwaj pozostawili po sobie potomstwo²⁷. Synem najmłodszego z rodzeństwa – Vaclava Skrbenskego z Senova koło Frydka-Mistka (†1560) i Elišky Cedlařowej z Hofu był Jan (*1580 – †24 VII 1627), który poległ w bitwie wojsk duńskich i śląskich z cesarskimi w Nowej Marchii pod Granowem w 1627 roku²⁸, a uchodzący błędnie za założyciela linii katolickiej rodu²⁹. Siedzibą Jana był Fulnek, miasto na prawie głąb-

23 APP, ABCz, nr 2625, s. 4.

24 J. Stibor, *Skrbenští z Hřište a jejich náboženské vyznání*, w: *Familia Silesiae*, T. 2, Cieszyn 1997, s. 45.

25 O rodzinie pisał w 1593 roku w „Zwierciadle sławnego Margrabstwa Morawskiego” (*Zrcadlo slavného Markrabství Moravského*) Bartłomiej Paprocki.

26 APP, ABCz, nr 2626, s. 1.

27 APP, ABCz, nr 2626, s. 1; J. Stibor, *Skrbenští*, dz. cyt., s. 25.

28 G. J. Brzustowicz, *Bitwa pod Granowem. Studium historyczne z dziejów Nowej Marchii i Księstwa Zachodniopomorskiego w czasach wojny trzydziestoletniej*, Choszczno 2007, s. 370-377.

29 M. Mysliveček, *Velký erbovník. Encyklopedie rodu a erbu v zemích koruny české*, 2, Praha 2006, s. 205.

czyckim (1617). Za udział w powstaniu czeskim skonfiskowano Janowi Fulnek i w 1621 roku zamek obsadziły wojska hiszpańskie w służbie cesarskiej. W 1622 roku Fulnek sprzedano Bruntalskim. Podczas tzw. „drugiego powstania” antycesarskiego na Morawach latem 1626 roku Jan Skrbensky powrócił do Fulneku z Duńczykami. W 1627 roku musiał go opuścić. Linia wymarła na synu Jana – Jerzym Jarosławie, zapewne około połowy XVII wieku³⁰.

Jaroslav Skrbensky (†1602) posiadał Velke Kunčice (dzisiaj dzielnica Ostrawy) i wypełniał urząd marszałka Księstwa Cieszyńskiego. Był dwukrotnie żonaty. Pierwszą jego żoną, której nie wspomniano na wykresie genealogicznym, była Anna Morkovska z Zastril (*1558), a drugą Maruška Sedlnicka z Choltic. Tablica informuje nas, iż Maruška była córką Jana Sedlnického i Judyty Kralickiej z Kralic. Z dwóch małżeństw miał Jaroslav ośmioro dzieci³¹.

Z drugiego małżeństwa pochodził **Barnard Skrbenski** (†po 1636), od 1615 roku właściciel majątków na Morawach Dřinov i Vrchoslavice, skonfiskowanych za udział w powstaniu czeskim 1618–1621. Po klęsce powstania wraz z małżonką Ludmiłą Alžbetą Čartorejską z Čartorej, pochodzącą także z rodu mocno zaangażowanego w powstanie³². Na wykresie zaznaczono jej przodków: rodziców Sigmunta Čartorejskiego i Salomee Kordul ze Sloupna³³ oraz dziadków: Petera Čartorejskiego z Lidomiłą Ziehn Nestajov i Vaclava Kordulę z małżonką Katarzyną. Bernard przed represjami uciekał wraz z małżonką na Opawszczyznę i schronił się w dworze Małe Hoštice, gdzie został zmuszony do rezygnacji z majątków na rzecz Jana Starszego Skrbenskigo³⁴.

Bernard miał trzech synów: Maximiliana Oldrzycha (*? – †1668), Zikmunda Jaroslava (*1628 – †1694) i **Veikharta** (†1679), który pojawia się na wykresie genealogicznym. Był on, dzięki zapisom krewnych, posiadaczem dóbr Końskie (1665–1670), Holešov (*Golešov*) i Kozakovicich w księstwie cieszyńskim, które sprzedał w 1673 roku za 4.500 zł Piotrowi Marklowskiemu³⁵. 2 maja 1657 roku ożenił się z Anną Dorsillą Borkówną z Tworkowa i Rostropic, która zmarła w 1660 roku. Na wykresie przedstawiono jej przodków: rodziców – Jana Borka z Tworkowa i Annę Goczałkowską³⁶, dziadków: Jerzego Borka z Rostropic i Helenę Mitmayer z Blo-

30 J. Stibor, *Skrbenští*, dz. cyt., s. 46; L. Hosak, *Historicky mistopis*, dz. cyt., s. 688–689.

31 APP, ABCz, nr 2626, s. 1; J. Stibor, *Skrbenští*, dz. cyt., s. 30. Jan Sedlnitzky z Choltitz znany w 1534 roku. J. Sinapio, *Schlesischer Curiositäten*, Bd. I, s. 876.

32 Čartorejscy z Čartorej u Prostejova, ród śląski. Mysliveček, tom 1, 1993, s. 95; tom 2, 1997, s. 27: morawski ród od XIV wieku z herbem Rawicz. W 1607 podniesieni do pańskiego stanu. W 1623 roku skonfiskowano im Hrusovany i Frysava. Zikmunt ożenił się z Lidmilou Zehosickou z Nestajova po roku 1580 majątki Skaly i Starkov. Bernard Hertvik na Starkove hetman na chrudimsku kraje zmarł 1654 jako ostatni potomek rodu w Cechach.

33 Jej krewnym (ojcem?) Venzel Ferdynand Kordula ze Sloupna, w 1634 generał kawalerii szwedzkiej (M. Mysliveček, *Erbovník*, dz. cyt., tom 1, 1993, s. 99).

34 APP, ABCz, nr 2626, s. 1; J. Stibor, *Skrbenští*, dz. cyt., s. 40, 46.

35 L. Hosak, *Historicky mistopis*, dz. cyt., s. 883–884, 905.

36 Jan Borek z Rostropicy był w 1533 radcą książecznej cieszyńskiej Anny. F. Popiołek, *Dzieje Cieszyna*, Cieszyn 1916, s. 25. W 1568 roku przedstawiony na wykresie Kaspar Borek z Rostropic nabył od Kaspra Czelo z Czechowic majątek Wędrynia, która stała się odtąd siedzibą rodu do jego wymarcia (M. Makowski, *Szlacheckie siedziby na Śląsku Cieszyńskim*, Cieszyn 2005, s. 119). Wędrynia stała się szybko obiektem sporu miasta Cieszyna z Borkami (1578) (F. Popiołek, *Dzieje Cieszyna*, dz. cyt.,

genitz, przedstawicielkę szlachty cieszyńskiej i Adama Goczałkowskiego z Heleną Sobkówną z Kornitz³⁷ oraz pradziadków: Caspara Borka z Anną Kapelin i Jerzego Mitmeyera z Katarzyną Reichenau z jednej strony, a z drugiej: Hanuss Goczałkowski z Katarzyną Czelówną z Czelina i Jerzy Sobek z Kornitz z Heleną Melczkie³⁸.

Wykazani tutaj Borkowie to ważne postacie w dziejach księstwa cieszyńskiego. Kaspar (wsp. 1572) był radcą księcia cieszyńskiego Wacława, jego syn Wilhelm (†1641) był radcą i starostą ziemskim księstwa wrocławskiego w służbie cesarza Ferdynanda II, a jego syn Jan był radcą i posłem z tytułem barona³⁹. Wykres nie wspomina, że drugą żoną Veikharta była Anna Ludmiła Trachova z Breziho, która po śmierci męża objęła Końskie wraz z synem Maxymilianem Bernardem Skrbenskym. Po nich do 1686 roku posiadał Końskie Jan Dytryk Goczałkowski⁴⁰.

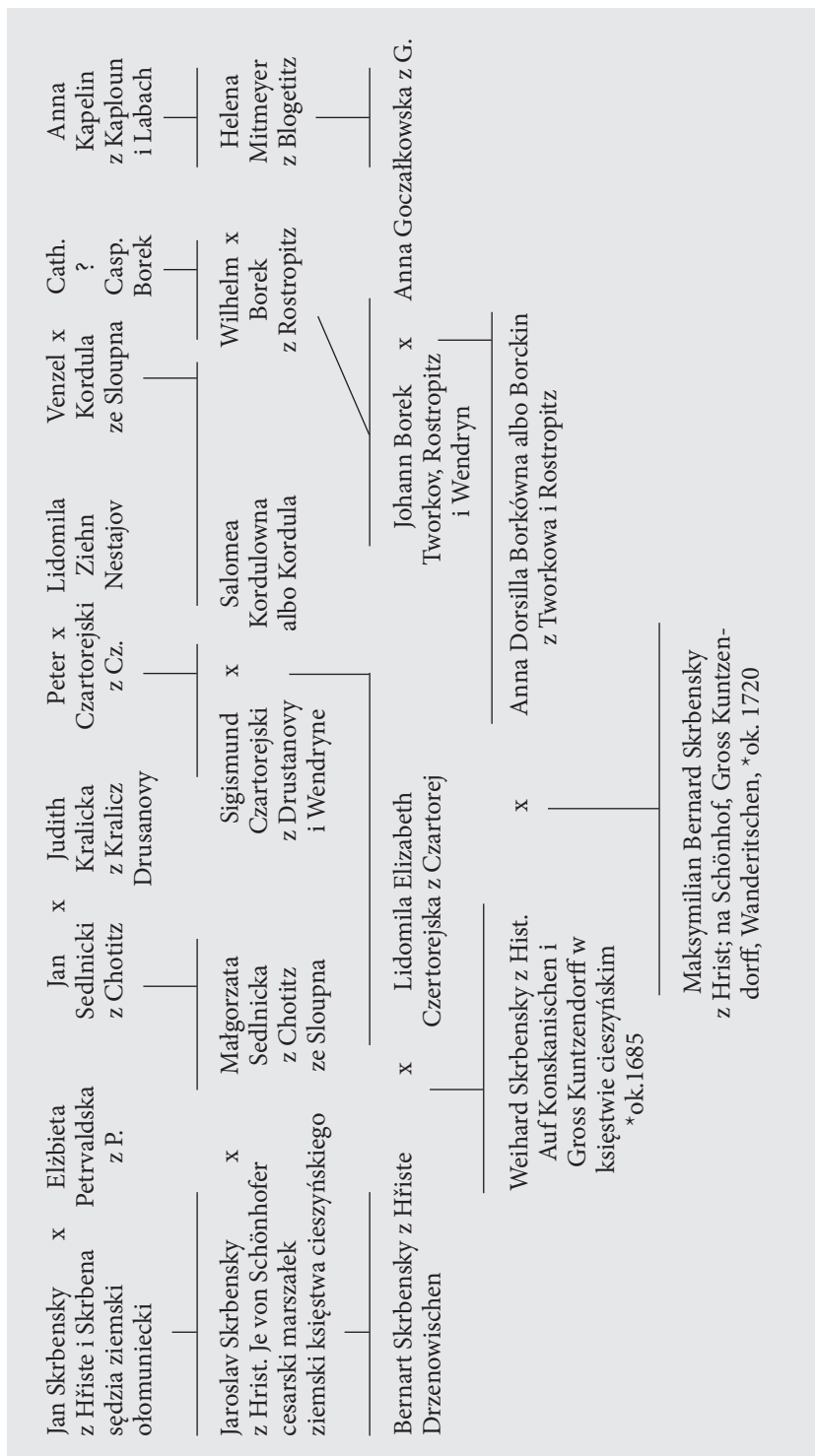
s. 105-106). Anna Gotschałkowska została około 1634 roku żoną Jana Borka z Roztropic, syna Wilhelma Borka. Była córką Adama, właściciela Dziegiełowa koło Cieszyna i Heleny Sobek. Miała siostrę Manu (Emanuele) żonę Wacława Jerzego Skoczowskiego z Kojkowic, siostrę Ewę żonę Wacława Wilczka i brata Karola w 1649 roku właściciela Dziegielewiec (R. Sękowski, *Herbarz szlachty śląskiej. Informator genealogiczno-heraldyczny*, Tom II, Katowice 2003, s. 406-407). Jan Boreck pan Tworkowa, Roztropic i Wędryni wraz z Anną Gotschałkowską mieli oprócz Anny Dorsilli córkę Zuzannę Katarzynę (†po 1655), żonę od 1655 Kaspra Wilczka. Jan miał braci Baltazara, Jakuba, Mikołaja i Zygmunta (J. Sinapio, *Schlesischer Curiositäten*, Bd. I, s. 411; R. Sękowski, *Herbarz szlachty śląskiej. Informator genealogiczno-heraldyczny*, Tom I, Katowice 2002, s. 261). Ostatnim męskim potomkiem był baron Adam Borek z Rostropic, Grodziszczka i Wędryni (†30 III 1694), marszałek Księstwa Cieszyńskiego, miał pierwszą żonę Annę Katarzynę baronównę Skrbenską z Hriste, z którą miał syna Jerzego Jarosława. Z drugą żoną Julianną baronówną von Rottenberg miał syna Adama. Zarówno żony, jak i dwaj mali synowie szybko zmarli (M. Makowski, *Szlacheckie siedziby*, dz. cyt., s. 119).

37 J. Sinapio, *Schlesischer Curiositäten*, Bd. I, s. 645. Sobek z Bilenberku, ród z Rajhradu koło Brna. Z tego rodu Matyas Ferdynand wysoki duchowny w latach 1618–1675. M. Mysliveček, *Erbovník*, dz. cyt., 2, 1997, s. 23.

38 APP, ABCz, nr 2626, s. 1; J. Stibor, *Skrbenští*, dz. cyt., s. 30.

39 J. Sinapio, *Schlesischer Curiositäten*, Bd. I, s. 282.

40 L. Hosak, *Historický mistopis*, dz. cyt., s. 995.

I wreszcie na szczycie wykresu znajduje się syn Veikharta – **Maximilian Bernhard** (*31 III 1659 – †1738) Skrbensky Freiherr na Dřinov, Šenov i Velke Kuncice. Po śmierci brata (1692) przeniósł się na Dolny Śląsk koło Wołowa i linia uległa zniemczeniu⁴¹. Być może tablica genealogiczna z wywodem Maximiliana Bernarda powstała wkrótce potem. Przypuszczam, że do takiego wywodu mogły skłaniać go wydarzenia, jakie miały miejsce dwa lata później. Najpierw 12 lutego 1694 roku na zamku Bytom ożenił się z córką Melchiora Frydrycha von Canitz, a potem 6 maja tego samego roku wraz z kuzynami został podniesiony decyzją wystawioną przez cesarza w Wiedniu do stanu wolnych panów⁴².

Ponieważ na interesującej nas tablicy Maximilian Bernard został określony jako *wolny pan (Freiherr)* oraz właściciel Wądroża (*Wandritsch*), który otrzymała w posagu jego żona, dlatego powstanie całego wykresu należy datować na po 6 maja 1694 roku. Natomiast końcowy termin to w przybliżeniu data śmierci Maximiliana Bernarda w 1738 roku. Wiemy, że nie miał dzieci i majątek przeszedł na jego bratanków⁴³, których potomkowie zamieszkiwali w XIX wieku w Lindenberg w okręgu Beeskow-Strokow, zakupionym przez Henryka Ottona Huldreicha barona Skrbenskiego wraz z dobrami Jackobsdorf i Sophienthal na Śląsku. Zmarł bezdzietny 11 stycznia 1717 roku, a majątek przeszedł na jego kuzyna i innych potomków hrabiny von Bess. Ze swym ojcem miał też w Marchii Wkrzańskiej miasteczko Stolp (1708)⁴⁴.

41 APP, ABCz, nr 2626, s. 1; J. Stibor, *Skrbenští*, dz. cyt., s. 40-45.

42 J. Stibor, *Skrbenští*, dz. cyt., s. 25, 42.

43 Tamże, s. 43.

44 G. A. v. Mülverstedt, *Der abgestorbene Adel der Provinz und Mark Brandenburg*, Nürnberg 1880, s. 88. Majątek Stolpe posiadał zmarły 8 kwietnia 1708 roku Maksymilian Erdmann baron von Skrbensky pan na Jackobsdorff, Sophienthal koło Legnicy i Lindenberg na Łużycach. Miał trzy żony: 1x 1685 Sophie Charlotte von Rossler z Sophienthal koło Legnicy †19.04.1694; 2x Luise Charlotte Amalia hrabina von Burghaus (*1683 –†1700); 3x Dorota Charlotte hrabina von Sparr (J. Sinapio, *Schlesischer Curiositäten*, Bd. I, s. 282-283). Ten błędnie utożsamia Stolpe ze Słupskiem na Pomorzu Tylnym.